

Halvard Gråtopp:

For å lette nedlastinga er bladet delt i flere filer. Se www.akp.no/ml-historie/pdf/rode_fane/1977/ for de øvrige.

SLAVESAMFUNNET I NORGE OG BIRKEBEINERREVOLUSJONEN

**Svar til Dag A.
i Røde Fane 4/1976**

I artiklar i Klassekampen hausten 1975 og i Studiebok Kurs 2 frå AKP (m-l) har Halvard Gråtopp lagt fram synsmåtar om utviklinga frå slavesamfunn til føydalisme i Noreg.

I Røde Fane nr. 4/76 hadde Dag A. eit innlegg som hevda at det ikkje har vore slavesamfunn i Noreg og at birkebeinarrørsle som vart leidd av kong Sverre ikkje var noka revolusjonær rørsle.

Her får han svar frå Gråtopp.

1. Slavesamfunnet i Norge

I Røde Fane nr. 4/76 har kamerat Dag A. gått til angrep på mine artiklar om kong Sverre og birkebeinerne. Han gjør det slett ikke uten talent, og på et par punkter får han inn noen stikk. Dette er bra fordi det får meg til å skjerpe min oppfatning av den føydale revolusjonen i Norge. For å svare på kamerat Dags polemikk har jeg vært nødt til å gå tilbake til marxismens klassikere for å få en dypere forståelse for deres analyser av

den historiske prosessen som fant sted fra det urkommunistiske samfunnet og fram til føydalismen. På det grunnlaget mener jeg å ha fått ny ammunisjon til forsvar for birkebeinerrevolusjonen, og jeg øyner motsigelsen mellom Dags og mitt standpunkt som en motsigelse, ikke om vurderinga av en tilfeldig konge, men mellom to motsatte historiesyn.

1. Hva skriver klassikerne om denne historiske epoken?

Kamerat Dag mener at Norge ikke har gjennomgått et slaveeierstadium, men gått direkte fra urkommunismen til føydalismen. Åssen dette forholdt seg skal jeg komme tilbake til. Men jeg må først dvele ved kamerat Dags teoretiske kronargument for å åpne for en slik løsning: «HG mener tydeligvis at *alle* folk har gjennomgått slavesamfunnets trinn. ... Det er folk som har gått direkte fra et føydalt, halvkolonialt system til et sosialistisk, og slik hoppet over det kapitalistiske trinnet (f.eks. Kina). Det er mange folk som ikke har gjennomløpt slavesamfunnets trinn. De germanske folkene og Russland har bl.a. gjennomgått en slik utvikling. Der utvikla føydalismen seg direkte fra oppløsninga av ættesamfunnet.» (RF 4, s. 69)

Her må jeg skyte inn at Kina ikke var et føydalt land under Chiang Kai-shek. Det var halvføydalt. Det betyr at det fantes en kapitalistisk sektor. Vareøkonomien fantes utbredt i viktige deler av landet. Det moderne proletariet. Dette gjør det i beste fall noe misvisende å snakke om at Kina «hoppa» fra føydalisme til sosialisme. Det viktigste revolusjonære elementet ved kapitalismen, nemlig proletariet, var til stede, og det var kjerna i revolusjonen.

Men dette er en digresjon. La oss se på påstandene om at Nord-Europa (i praksis) og Russland skulle ha «hoppa over» slaveeiersamfunnet.

Til dette sier Lenin i talen om staten på Sverdlov-universitetet:

«Utviklinga av alle menneskesamfunn gjennom årtusener, i alle land uten unntak, viser oss en alminnelig lovmessighet, en regelmessighet og følgeriktighet i utviklinga — slik at vi først hadde et samfunn uten klasser — det opprinnelige patriarkalske primitive samfunnet, hvor det ikke fantes aristokrater. Deretter hadde vi et samfunn bygd på slaveri — et slaveeiersamfunn. Hele

det moderne siviliserte Europa har gjennomgått dette stadium — slaveriet dominerte fullstendig for to tusen år siden. Det overveldende flertallet av folkene i de andre verdensdelene har gjennomgått dette stadiet.» (Lenin, Staten og Revolusjonen, Ny dag, s. 21.)

Lenin gjør med andre ord slaveeierstadiet til en regel, ikke bare for Russland, men for praktisk talt alle land i Europa. Dette rimer ikke med kamerat Dags kategoriske påstand. For å ikke foregripe begivenhetene kan vi i det minste slå fast at enten har Lenin rett, eller så har Dag rett. For å få klarhet i hvem av dem som trekker det lengste strået er vi nødt til å gå dypere inn i problemet og undersøke forholda.

Kamerat Dag A. gjør et stort poeng av «ættesamfunnet». I Norge var det ikke slavesamfunn, fordi det var et ættesamfunn. Men har han brydd seg om hva klassikerne sier om forholdet mellom ættesamfunnet og slaveeiersamfunnet? Tydeligvis ikke. Da er det ikke dumt å friske opp hva Engels skreiv om dette. Engels følger familiens utvikling, produktivkreftenes utvikling og utviklinga av produksjonsforholda, og han beskriver de ulike stadiene de gikk gjennom. I den sammenhengen studerer han ættelinjesystemet (genssystemet) blant annet hos de germanske stammene. Han viser hvordan kvinnene spilte nøkkelrolla både i familien og i den samfunnsmessige produksjonen. Dette var urkommunistiske samfunn, der det ikke eksisterte klasser. Men på et visst tidspunkt øker den økonomiske betydninga av mannens arbeid (husdyrholdet) og gir han grunnlag for å styrte morsretten og opprette farsrett, og den monogame familien.

Engels sier at «Det første resultatet av mennenes enevelde, som nå var oppretta viser seg i den mellomliggende familiefORMEN som utvikla seg, den patriarkalske familien.» (Familien, privateiendommen etc...)s.65)

I Engels' analyse er forholdet mellom mannens seier over kvinnen og utviklinga av klassene slik: «De første klassemotsegelsene

som oppstår i historien faller sammen med utviklinga av motsigelsen mellom mann og kvinne i det monogame ekteskapet, og den første klasseundertrykkinga faller sammen med mennenes undertrykking av kvinnene.»(s.66)

Dette viser at det springende punktet ikke er ættesamfunn eller ei. Den patriarkalske ætten bygde videre på den matrilineære ætten, men med den forskjellen at klasseundertrykkinga hadde oppstått. Engels forklarer ut fra utviklinga av produktivkreftene hvordan grunnlaget for slaveholdet oppsto. Slavene var nemlig ubrukbare for samfunn på et lavere stadium. Krigsfanger blei enten drept eller tatt opp i stammen. Det menneskelige arbeidet var ennå ikke produktivt nok til å utvikle et overskott ut over det som trengtes til å opprettholde arbeidskrafta. Så sier Engels: «Med innføringa av husdyrholdet, bearbeiding av metaller, veving og til slutt åkerbruk, så endra dette seg ... Familien økte ikke så raskt som husdyra. Det trengtes mer folk til å passe dem, krigsfangene var brukbare for dette formålet, og dessuten, de kunne avles liksom buskapen sjøl.» (s.55)

Dette betyr at Engels gir oss en nokså bestemt nøkkel for å tidfeste overgangen fra det klasseløse samfunnet til slavesamfunnet. Det er nemlig det Engels sjøl kalte «det øvre stadiet av barbariet». «Til dette regner vi grekerne i heltetida, de italienske stammene før grunnlegginga av Roma, germanerne på Tacitus' tid og nordmenn i vikingtida.» (s.28).

Kamerat Dag hevder at Engels aldri nevner *den germanske typen av slavesamfunn*. Nei, han nevner ikke disse fem orda i rekkefølge for å innføre et særskilt begrep. Men det er ikke det som er spørsmålet. Marxisme-leninisme er ikke en overflatisk tekstanalyse. Vi må gripe *innholdet* i klassikernes verker. Og hvis vi går til innholdet av analysen til Engels, så er det lett å påvise hvordan han går gjennom tre ulike typer utvikling innafor de samme hovedfasene. I den siterte utgaven av «Familien,

privateiendommen ... osv.» gjør Engels en slik analyse fra s. 164 til 166.

«Det nye aristokratiet av rike, i den grad de ikke fra starten falt sammen med de gamle stammelederne, tvang de sistnevnte i bakgrunnen for godt (i Athen, i Roma og blant germanerne). Og denne oppdelinga av frie menn i klasser etter deres rikdom blei etterfulgt, særlig i Hellas, av en voldsom økning i tallet på slaver. Deres tvungne arbeid utgjorde det grunnlaget som hele overbygninga i samfunnet hvilte på.» (s.164)

Her ser vi at Engels bare gjør et kvantitativt skille mellom de ulike typene slavesamfunn. Etter dette beskriver han hva som skjedde med ættesamfunnet i disse tre typene samfunn. Han summerer det opp slik. «Athen representerer den reineste, mest klassiske formen. Her sprang staten direkte og hovedsakelig ut av de klasse-motsigelsene som utvikla seg innafor ættesamfunnet. ... Til slutt, blant de germanske seierherrene

over det romerske imperiet, oppsto staten som et direkte resultat av erobring av store fremmede territorier som ættesamfunnet ikke hadde noen midler til å styre.» (s.166).

Engels viste også hvordan de spesielle vilkåra i de germanske samfunna gjorde det mulig å «bevare et stykke av ættesamfunnet» (s.149) i staten.

De marxistiske klassikerne betrakter ikke på noen måte de germanske samfunna som noe unntak, men som en særskilt form for slavesamfunn. Særegenhetene skyltes sjølsagt de ulike historiske vilkåra. Og slik vil det være i enhver historisk epoke. Jeg skal komme tilbake til de særegenhetene som var ved det norske føydalsamfunnet i forhold til de mellomeuropeiske. Min oppfatning er at disse særegenhetene er større enn skillet mellom det norske slavesamfunnet og andre slavesamfunn. Linja med å stirre seg blind på særegenhetene vil derfor føre til at en ikke bare nekter for at det har eksistert et slavesamfunn i Norge, men også at en nekter for at det har eksistert føydalisme. Dette er det virkelige revisjonistiske innholdet i kamerat Dags teori.

2. Trelleholdet - slaveriet i Norge

Hva er en slave? Hvordan skiller en slave seg fra en livegen bonde?

«Slaven ble betraktet som en ting, han sto fullstendig og uinnskrenket til eierens rådighet. Slavene ble ikke bare utbyttet — de ble solgt og kjøpt som kveg, og man kunne til og med drepe dem uten straff.» (Politisk Økonomi, s. 31 — 32)

«Grunnlaget for produksjonsforholdene i føydalsamfunnet var feudalherrenes eie av jorda og deres delvise eiendomsrett til de livegne bøndene. Den livegne bonden var ikke slave. Han hadde eget bruk. Feudalherren hadde ikke rett til å drepe han, men han kunne selge han. Ved siden av feudalherrens eiendom hadde bøndene og

håndverkerne personlig eiendom: deres produksjonsredskaper og private bruk basert på personlig arbeid.» (Samme sted, s.45)

Kamerat Dag kan sjølsagt ikke nekte for at trelleene var slaver i nøyaktig samme betydning som definisjonen i «Politisk Økonomi» legger opp til. Men fantes det slaver, så fantes det også slaveeiere. Det fantes et antagonistisk klasseskille, og derfor blir det meningsløst å gi inntrykk av at det fortsatt var urkommunisme! Men kamerat Dag forsøker nettopp å gi et slikt inntrykk. «Til tross for at trelleholdet her i Norge hadde et visst omfang i vikingtida (særlig knyttet til enkelte store gårder) var produksjonen aldri basert på trelleene. Tvert imot preges samfunnet av produksjonsforholda til ættesamfunnet, dvs. felleseiendommen.» (RF 4/76 s. 69). Her er kamerat Dag uklar. Han bruker ikke begrepet urkommunisme, men ættesamfunn. Dermed slipper han det ubehagelige spørsmålet om klasser. Det kan se ut som om ættesamfunnet verken er et urkommunistisk samfunn eller et klassesamfunn. Dermed får dette ellers så nyttige begrepet et noe mystisk preg.

De 500 åra før vår tidsrekning tok til var ei tid da urkommunismen fikk en slags renessanse. Klimaforverringa senka produktiviteten i jordbruket og gjorde de svære ættegårdene til ei nødvendighet for å overleve. De første fem århundrene av vår tidsrekning var derimot ei tid med relativt kraftig utvikling av produktivkreftene og mulighetene til å skape et samfunnsmessig merarbeid. Det viktigste som skjedde var at jernet blei langt mer alminnelig i bruk i redskaper. Andreas Holmsen har påvist at det i det 5. — 6. århundret hadde utvikla seg et klart sosialt skille mellom de rikeste, mest produktive gårdene og de mer fattigslige små bruka. (AH. Norges Historie, s. 75 — 78). Her fantes kimene til klasseskillet, men det er tvilsomt om en kan hevde at klassesamfunnet var oppstått på denne tida. Så langt kan en være enig med Dag i at dersom det

fantes trellehold, så var det fullstendig underordna og langt fra alminnelig.

Men fra det 5. til det 7. — 8. århundre (altså fra 400-tallet til 6. — 700-tallet) skjedde det ei kraftig revolusjonering av produktivkreftene. Jernredskapene blei langt bedre. Dette skapte materielle muligheter for utviklinga av privateiendommen, og alle funn fra denne tida viser at det fantes rike høvdingar med store eiendommer, samtidig som de fattigste bøndene kommer lenger etter i konkurransen, fordi de ikke hadde muligheter til å skaffe seg like gode redskaper og våpen. I følge Holmsen er det riktig å regne med at det på denne tida fantes «en mannsterk klasse storbønder» på Vestlandet og i Trøndelag, mens klassedelinga var kommet mye kortere på Østlandet. (A.H. s. 89). De nye rikdommene og et begynnende våpenmonopol hos de rikeste skapte grunnlaget for at det blei skapt «særskilte styrker av væpna folk» til å verne om denne rikdommen og vinne nye rikdommer. Det går sagn om høvdingar med egen hird i Rogaland fra 5. — 6. århundre. Dette representerte kimen til statsmakta, men denne makta var utvikla, og den eksisterte innafor sterkt avgrensa områder.

På 7 — 800-tallet skjedde det ei ny utvikling av privateiendommen, det som er kalt det «indre landområdet». Det blei reist nyrydningsgarder, og disse var ikke ættens eiendommer, det var nyryddernes. Navnene på gardene bærer tydelig preg av dette. Dette stiller igjen kamerat Dags påstand om at felleseiendommen «prega samfunnet» i et noe spesielt lys.

Vikingtida var ei tid med rivende utvikling av klasseforholda og samfunnsforholda. I følge en norsk forsker hadde den norske bonden opptil ti ganger så mange jernredskaper som sin engelske kollega. Han hadde den langskafta øksa og bedre sverd. Dette la forholda til rette for kolonisering og herjinger. Slik økte de rike sine rikdommer og skaffet seg treller i større målestokk. Det er ikke mulig å få noe skikkelig tall på hvor

mange treller det var, men etter den plassen trelleholdet hadde i lovene, f.eks. Gulatingbok, så er det opplagt at det var mange treller.

Det står lite om trellene i historiebøkene, men det må ikke narre oss til å tru at de ikke fantes. Det er bare den måten overklassen alltid har skrevet historie på. I Kongedømmet til Snorre Sturlasson står det imidlertid et lite avsnitt om Erling Skjalgsson og trellene hans:

«Erling hadde alltid 30 treller hjemme hos seg omfram andre tjenestefolk. Han ga trellene sine faste dagsverk og fri etterpå og ga hver som ville det, lov til å arbeide for seg selv i kveldinga og om natta, han ga dem åkerland til å så korn på, og det de høsta, ble deres eiendom. Så satte han verdi på hver av dem og satte løsepenger, og det var mange som løste seg at alt første eller andre året, og alle de som dugde til noe løste seg ut på tre år. For pengene kjøpte Erling seg nye tjenestefolk, og av løysingene (de som hadde kjøpt seg fri) sendte han noen på sildefiske og noen i andre narkinger, noen ryddet skoger og bodde der.» (Snorre, Dreyer 1970, s.222)

Bak den rosende omtalen av en «human» utbytter får vi et innblikk i to viktige forhold, omfanget av trelleholdet og overgangen fra trellehold til føydale utbyttingsformer. Det siste skal jeg komme tilbake til. Når det gjelder omfanget av trelleholdet, så kan sjølsagt Snorre ha mer eller mindre rett. Tallet 30 er ikke interessant i seg sjøl. Men det er åpenbart at Snorre beskriver et trellehold som var noe ganske annet enn den typen hustreller som også fantes her og der før vikingtida. Erling var en slaveeier i stort format. Så kan det innvendes: Men Erling var tross alt en av de aller største på sin tid, det slaveriet han dreiv var unntaket. Men ingenting i de historiske kildene gir dekning for ei slik tolkning. Viss vi gransker Snorre så ser vi at Erling ikke er framheva fordi han hadde slaver til å utføre en vesentlig del av gardsarbeidet. Nei han er først og fremst framheva som en «rettvis» slaveeier,

*Erling gir trellene faste dagsverk.
(Werenskiold, illustrasjon til Snorre)*

og dernest som en slaveeier i stor målestokk. Det er ingen grunn til å tru at ikke også de andre herrene, jarlene og småkongene var slaveeiere akkurat som Erling. Det var jo nettopp denne overklassen som for i viking og brakte med seg treller heim. Det er derfor umaterialistisk å gå ut fra at det ikke fantes en slaveklasse, slik kamerat Dag A. faktisk gjør. Ja, han går lenger, han bagatelliserer hele slaveriet.

«Sjøl viss slaveriet er den *viktigste* utbyttingsformen, er ikke dette nok til å kalle det et slavesamfunn. Slaveriet er en eldgammel utbyttingsform, faktisk den første og mest opprinnelige form for utbytting. Det oppsto i siste fase av urfellesskapet, innafor ættesamfunnet og da først som husslaveri i patriarkalske storfamilier. I ættesamfunnet var slaveriet faktisk den *eneste* utbyttingsformen, og derfor sjølsagt også den viktigste. Likevel kaller vi det et ættesamfunn, så lenge ættesamfunnets *produksjonsforhold* er dominerende, så lenge slaveeierne ikke har utskilt seg som en egen

klasse, oppretta sine egne institusjoner, sin egen statsmakt, for å utøve sitt diktatur.» (RF 4/76, s. 68)

Jeg må desverre innrømme at jeg har store vansker med å finne spor av marxisme i denne kraftsatsen. Når vi trekker fra litt sjølinnlysende sannheter om «viktigste og eneste utbyttingsformer», som ganske visst er ment som polemikk, men som rammer ved siden av målet, så står vi igjen med et resonnement som motsier Engels på punkt etter punkt.

Det Dag vil ha oss til å godta er at slaveriet var typisk for urkommunismen, derfor skal vi ikke legge særlig brett på framveksten av slaveriet, og for all del må vi ikke kalle det et klassesamfunn. Han sier «det oppsto i siste fase av urfellesskapet», men han «glemmer» å legge til at dermed så *sprenget det rammen for urfellesskapet*. Han nevner som eksempel husslavene i de patriarkalske storfamiliene, men han «glemmer» at Engels slår fast at de patriarkalske storfamiliene nettopp var den tidlige formen for klassesamfunnet, da morsretten var styrta, kvinne-

undertrykkinga innleda og privateiendommen hadde oppstått. Kamerat Dag vil ha oss til å godta at urkommunismens produksjonsforhold fortsatt var dominerende i Norge i vikingtida, at det ikke var skilt ut noen slaveeierklasse og at disse ikke utøvde diktatur!

Men herrene, høvdingene, jarlene, kongene fra Harald Hårfagre og før, til Håkon Jarl og Erling Skjalgsson, de var ikke representanter for urfellesskapets produksjonsforhold. De hadde omfattende privateiendom i form av jord, dyr og mennesker. De hadde personlige hærer som de brukte til å øke denne rikdommen og utøve diktatur over enhver som forøkte å ta for seg av den. I kulturen hadde Voluspå forlenget spådd Ragnarokk som ei følge av at ættesamfunnet hadde blitt avløst av klassesamfunnet.* Engels siterer et par svært viktige linjer fra Voluspå,

«Brødr munu berjask munu systrungar
ok at bønnum verdask, sifjum spilla.»

Dette betyr,

«Brødre vil føre krig mot hverandre og bli hverandres mordere og søstres barn vil bryte slektsband.»

Dette har sjølsagt ikke karakteren av en spådom, det er ei gjenspeiling av de sosiale/økonomiske realitetene i overbygninga. Det viser at før år tusen var ættesamfunnet langt på vei knust, og erstatta av et samfunn der eiendom betydde mer enn ætt. Som regel vil jo levningene av overlevde samfunnsmessige former finnes igjen i overbygninga lenge etter at de er utryddet i basis. Engels bruker da også disse linjene til å vise at ættesamfunnet og morsretten *en gang hadde eksistert* i Skandinavia. Det samfunnet som erstatta det kan ikke ha vært noe annet enn et slavesamfunn.

3. Et forsøk på å rekonstruksjon av klasseforholdene i Norge i vikingtida

Det er en stor misforståelse å gå ut fra at et slavesamfunn besto utelukkende av to samfunnsklasser, slaveeierne og slavene. Det norske slavesamfunnet besto av flere klasser, sjøl om det kan være vanskelig å rekonstruere dem nøyaktig nå. Jeg vil likevel våge å gi et riss, slik jeg har fortstått det historiske kildematerialet.

Først av alt vil jeg markere at Norge ikke var et enhetlig klassesamfunn, slik det er i dag. Størstedelen av Nord-Norge var kanskje prega av den samiske urkommunismen til slutten av middelalderen. Dessuten var kystbygdene og Trøndelag tidligere med å utvikle klassesamfunn enn innlandet, kanskje så mye som et par-tre århundrer. Når vi snakker om det norske klassesamfunnet i vikingtida, mener vi derfor klassestrukturen slik den var i de lengst utvikla delene av landet.

Et hovedskille var mellom fri-menn og treller. Trellene var som sagt utafor samfunnet. Rettslig sett var de ting. De var derfor den laveste klassen.

Men fri-menn var ikke en og samme klasse, fordi det var et avgjørende skille mellom slaveeierne og den sjølstendige bonden som ikke eide slaver. Forholdet mellom bøndene og herrene var i hovedsak ikke forholdet mellom utbytter og utbytta. Det er kanskje dette som lurer kamerat Dag til å hevde at vikingtidas Norge var en slags urkommunisme. Han ser da bort fra slavene. Men han ser også bort fra forskjeller i fri-mennenes rekke. * For om det ikke var et utbytingsforhold, så var det skillet mellom to

* Voluspå, et Edda-dikt som sannsynligvis blei dikta omkring år 1000, altså henimot slutten av vikingtida. Det skildrer bl.a. oppløsninga av det gamle samfunnet og spår om Ragnarokk, dvs. verdens ende.

* Gulatingsloven skiller også mellom frimenn, ved å understreke skillet mellom hel og halv *hauddsrett*. Bare de med hel hauddsrett hadde fulle rettigheter etter loven.

Slaveeierklassene brukte ofte våpen for å tvinge viljen sin gjennom på bondetinga.

(Werenskiold -tegning til Snorre)

klasser, en herskende klasse som levde av utbytting og en klasse som levde utelukkende av sitt eget arbeid. Forholdet mellom de to klassene var delvis regulert av lover og skikker fra ættesamfunnets tid, og det var ofte ættesamfunnets høvdinger som blei de store utbytterne. Bondetingene fortsatte å eksistere, og kongene var i lang tid nødt til å bli hylla av disse tingene om de skulle være lovlige konger. Hærordninga bygde også videre på de gamle tradisjonene fra ættesamfunnet, sjøl om den gikk gjennom viktige endringer etter rikssamlinga. Alt dette gir lett inntrykk av at ættesamfunnet fortsatte å eksistere. Men det som skjedde var at ættesamfunnets *former* blei tatt over av slaveeierstaten og tilpassa den. Engels sier det slik,

«Slik blei ættekonstitusjonen, i det minste i de landa der markkommunen blei bevart — i Nord-Frankrike, i England, Tyskland og Skandinavia — umerkelig omforma til en territoriell konstitusjon, og blei dermed i

stand til å bli passet inn i staten.» («Familien ... s. 148)

I Norge var bondeklassen stor og mektig og holdt på de hevdvunne rettighetene sin i århundrer, og overklassen var nødt til å inngå tallrike kompromisser med bøndene. Men disse kompromissene og bøndenes sterke stilling kan ikke dekke over at det var staten som var i ferd med å bli skapt.

Kimen til statsmakta finner vi allerede i herskernes og jarlens private hird. Marxisme lærer oss at kjernen i statsmakta er de væpna styrkene. Til å begynne med var ikke staten stort mer enn denne kjerna. Hirden forsvarte de rådende utbyttingsforholda med vold. Den blei holdt oppe av slavenes arbeid, av landskyld og veitsler fra bøndene og av plyndringstokter. Jarlene osv. hadde på denne måten sin egen private statsmakt innafor et begrensa område. Men de eide ikke tinget. De var nødt til å legge fram saker for bøndene på ting og få avgjørelser der. Historia viser imidlertid at det ikke var

sjelden at den som stilte med størst hird på tinget også vant sakene. Derfor blir fortsatt kamerat Dags framstilling for idyllisk. Det sto kamp mellom slaveeierklassen og bøndene på disse tingene, og slaveeierklassen brukte ofte våpenmakta si for å tvinge vilja si gjennom. Dommen på tinget kunne gjerne være ei stadfesting av det som var oppnådd med våpen på forhånd.

På denne måten fikk også hirdmennene en særskilt klassemessig stilling. De var frimenn og noen var kanskje bønder, men de var i lange tider profesjonelle krigere som levde av overskuddet fra plyndring og andeler av utbyttinga. Det finnes derfor argumenter for at de må betraktes som en egen klasse uten at undertegnede skal erklære seg skråsikker på dette. De skilte seg i hvert fall klart ut fra ættesamfunnets folkeoppbud. De skilte seg også fra leidangshærene til kongene, som var væpna bønder, midlertidig i kongens tjeneste.

Videre fantes det også løysinger, dvs. frigitte slaver. De hadde ikke fulle samfunnsmessige rettigheter, og reglene for løysinger og løysingssønner var så klare at de åpenbart gjenspeilte en stram sosial/økonomisk rangordning.

Til slutt kan vi lese ut av avsnittet om Erling Skjalgsson at han gjorde løysingene til en slags leilendinger. Dette var en ny type utbyttingsforhold som vokste fram som en bitendens, mens slavesystemet fortsatt var hovedtendensen.

Om lag slik var klasseforholda i vikingtida.

Vikingtida slutta med Olav Digre (også kalt «den hellige»), dvs. ca. 1030. På de vel 100 åra fram til borgerkrigene skjedde det viktige endringer av klassestrukturen. På dette punktet har kamerat Dag pekt på unøyaktigheter i min første artikkel om dette spørsmålet. Kamerat Dag har rett i at slaveriet «nærmest var totalt avskaffet allerede en stund før kong Sverre». Trelleholdet avtok i omfang fra slutten av vikingtida. Det var ikke lenger noen vikingferder

til å sikre tilgangen på nye trelle, og det lønte seg bedre for høvdingene å la trelle kjøpe seg fri og gå over til andre former for utbytting.

Konklusjon

På tross av visse særtrekk i den historiske utviklinga i Norge, kan vi slå fast at det norske samfunnet også har vært et slaveeiersamfunn. Å bagatellisere trelleholdet, eller å gjøre særtrekka til et grunnleggende skille mellom det norske samfunnet og andre slavesamfunn fører til revisjonisme. Det er sjølve grunnlaget for ideen om det tusenårige norske bondedemokratiet, fordi en tilsvarende analysemetode overfor den norske føydalismen må føre til den konklusjonen at det heller aldri har vært føydalisme i Norge.

Hvilke særtrekk hadde føydalismen i Norge? For det første var ikke den føydale utbyttinga bygd på livegenskap, men på leilendingevesen. Den norske bonden var med andre ord fri, men gjeldsatt. Mens hans tyske kollega, f.eks. var ufri og stavnsbundet til føydalgodset. For det andre var Norge bare i liten grad prega av den føydale lensoppløsninga. Disse særtrekka er nok til å få borgerlige historikere til å hevde at det aldri har vært føydalisme i Norge. Og dersom vi bruker kamerat Dags metode, slik han anvender den på Norge i vikingtida, så blir vi hødt til å gi dem rett.

Dette viser at vi må forkaste kamerat Dags teori om at det norske samfunnet gikk direkte over fra urkommunismen til føydalismen

II. Birkebeinerrevolusjonen

1. Hva var klasseforholda under borgerkrigene?

Overklassen var en mektig adel som hadde stor lokal makt. Så stor makt hadde de at de hindra utviklinga av den sentrale statsmakta. Dag A. har rett i at denne klassen representerte føydale eller nær-føydale driftsformer. Det avsnittet vi siterte fra Snorre om Erling Skjalgsson viser hvordan slaveeiere gikk over til nærmeste føydale utbyttingsmåter. Slaver kjøpte seg fri og leide jorda. De blei da leilendinger på godseierjorda.

Den relativt store klassen av frie bønder blei spalta på 1200-tallet. Det ser ut som om flertallet sank ned i leilendingenes rekke. Det var knapt med jord, og en utvei til å skaffe seg jord var å leie den. Andre var nødt til å pantsette jorda si på grunn av økonomiske vansker, og fortsette som leilending på den jorda de tidligere eide. Mange blei leilendinger på kirke/kloster-gods eller under kongen.

Jordmangelen førte også til ei storstilt nyridding. Rud-gårdene (rud = rydning) vokste fram. I følge Holmsen blei det rydda 4 — 5000 gårder i området Telemark, Viken, Opplandene fra ca. 1050 — 1350. Disse gårdene var for det meste fattige, og gårdene ga i mange tilfeller så lite avkastning at handverk blei en viktig del av livsgrunnlaget. Sjøl om rud-bonden kanskje ikke var blitt leilending, så var han blant de fattigste i samfunnet.

Den utviklinga vi har vist til skapte også utfattige jordløse fattigfolk. I det som nå er grensetraktene til Sverige blei de kalt for *markmenn* og *elvegrimer*. De var eiendomsløse, og antakelig nokså desperate. Det var disse som var det opprinnelige utgangspunktet til birkebeinerne.

2. Ta klassestandpunkt i borgerkrigene

Som nevnt har Dag A. rett i påpekninga av at slave-systemet var avløst av leilendingsvesenet da Sverre sto fram på arenaen. Det hadde skjedd ei viktig omdanning av økonomien, av basis, men det var ikke skjedd ei tilsvarende omvelting av overbygninga. Institusjonene, lovverket osv. svarte til slaveeiersamfunnet. Den sentrale statsmakta som med nød og neppe klarte å holde slaveeiersamfunnet sammen, var svak og ynkelig i forhold til den nye mektige gods-eieradelen. Historisk sett stilte dette kampen mellom lensoppløsning og sentralisert føydal stat, kampen mellom de gamle institusjonene og de nye. Det trengtes ei voldsom omveltning av overbygninga for å bringe den i samsvar med basis. Men disse motsigelsene var så skarpe at de ikke kunne løses uten krig. I første omgang var det en innbyrdes-krig mellom den sentrale kongemakta og ulike representanter for et desentralisert godseiervelde. Den ideologiske modellen for kongemakta var tatt fra den føydale kristendommen. Da Magnus Erlingsson lot seg krone til «konge av Guds nåde» var det ikke noe annet enn et stort propagandaslag for ei sentralisert føydal statsmakt. Ideen var slik; «øverst i samfunnet står kongen for han får sin makt fra Gud». Da kunne sjølsagt ikke de andre stormenna likestilles med kongen. De måtte få sin makt fra han igjen. Men denne gudfryktige læresetninga lot seg bare gjennomføre etter nesten ett århundre med mannedrap, mordbrann og terror. Kampen for den sentrale føydale statsmakta var historisk sett progressiv, men det er ikke noe grunnlag for å kalle f.eks. Magnus Erlingsson for en revolusjonær.

Birkebeinerne i angrep mot en bispegård (Werenskiöld).

For Sverre stiller det seg annerledes. Kamerat Dag A. forsøker å framstille Sverres parti som om det skulle bestå av de samme klasseelementene som Magnus sitt. Men det er historieforfalskning.

Allerede før Sverre blei hærfører reiste birkebeinerne seg til krig mot kong Magnus. Det var en hær av fattigfolk som gikk til angrep på en rikmannshæ. De kaltes birkebeinere fordi de etter sagaen var så fattige at de ikke hadde annet enn bjørkenever å ha på beina. Navnet var nedsettende. Det var de rikes navn på de usle stakkarene som de sjøl hadde gjort fattige. Men de usle stakkarene

lot seg ikke kue. Nesten uten høvelige våpen og uten skikkelig militær trening vågde birkebeinerne å reise seg mot den mektige kong Magnus. Den som ikke makter å ta stilling for birkebeinerne mot kong Magnus, viser bare at han ikke har skjönt hva en revolusjon er.

Kanskje kamerat Dag lar seg villed av at birkebeinerne valgte seg en *konge*, Øystein Møyla (= småjente). Men denne kongen var sjølv sagt ikke noe annet enn en hærfører, birkebeinerne revolusjonsfører, uttrykt i datidas spårbruk.

Birkebeinerne møtte Magnus i slaget på

Re i 1177, og blei bokstavelig talt jevna med jorda. De blei hogd ned i hopetall, og Magnus satte igang grusomme forfølgelser av dem som slapp unna. En viktig årsak til at de tapte var at de blei utmanøvrert taktisk. Magnus' menn hadde trampa til den djupe snøen, så de hadde fast grunn å kjempe fra, mens birkebeinerne byksa frami laussnøen og blei et lett bytte for kongsmennene. Denne detaljen viser at birkebeinerne i praksis var uten kader. De hadde et oppriktig klassehat. Når de kalte overklassen for «mjødvommer» og «gullstruper» var det uttrykk for dette hatet. Men de mangla folk med kunnskaper om samfunnet, kunnskaper i militærkunsten osv. Dette var den grunnleggende årsaken til nederlaget for Magnus.

Den revolusjonære fanatismen til birkebeinerne viser seg i at de på tross av det blodige nederlaget fortsatt har mye folk som erinnstilt på å slåss, bare de kan bli organisert. Denne jobben var det Sverre gjorde.

I Sverres saga står det ei historie om at han var uekte sønn av kong Sigurd Munn. Dette må avskrives som rein ideologi som var skapt av han sjøl for å rettferdiggjøre saka hans. Han var en bondesønn fra Færøyane som hadde fått presteutdanning. Han var ingen føydalist og hadde ingen rikdommer som på noe vis kunne plassere ham i samme klasse som Kong Mangnus.

I forhold til de uskolerte og fattige birkebeinerne, var han en kader, en som hadde tilegna seg en del av datidas vitenskap og kunnskaper. Det er disse egenskapene hos Sverre kombinert med den revolusjonære styrken i birkebeinernes opprør som legger grunnlaget for birkebeinernes seier. Slik sett spilte han samme rolle i birkebeineropprøret som Gjerg Kastrioti Skanderbeg, føydalherre og offiser i det tyrkiske elitekorpset, spilte i den nasjonale -albanske revolusjonen på 1400-tallet. Han tilførte opprørerne herskerklassens vitenskap. Han kunne nytte sin viten om krigskunsten til å vende opprørernes svakhet til styrke. Det har aldri vært noen vellykka revolusjon uten en

kader av denne typen. Som kjent gjør Marx og Engels dette til en lovmessighet både for den borgerlige og for den proletariske revolusjonen i «Det kommunistiske manifest».

På grunnlag av den historiske materialismen skulle det derfor ikke være noe problem for en revolusjonær å ta et klart standpunkt for birkebeineropprøret fram til opprørene inntok Nidaros i 1179. Tenk deg sjøl at du levde på den tida og skulle ta stilling i krigen mellom Kong Magnus og de utfattige birkebeinerne. Hvis det i det hele tatt fantes revolusjonære kriger og revolusjoner før proletariatet dukka opp på den historiske scenen, så var birkebeineropprøret en slik krig.

3. Sverres rolle som leder av den revolusjonære krigen

«Styrkeoverlegenhet uten kampberedskap er ingen virkelig overlegenhet og betyr samtidig at initiativet mangler. Hvis troppeenheter som er motstanderen underlegne i styrke, men som er kampberedt, forstår denne sannheten fullt ut, kan de ved mange høve påføre motstanderen overraskende slag og faktisk slå en overlegen motstander.» (Mao, «Om den langvarige krigen».)

Sverre organiserte birkebeinerne etter det knusende nederlaget, og hans styrke lå nettopp i kampberedskap og smidighet. I forhold til datidas krigskunst utvikla han en rekke nye former for kamp som ga den tallmessige underlegne og dårlig utrusta birkebeinerhæren overtaket på overklassens hærer. Jeg mener at grunnlaget for at Sverre kunne gjøre dette lå i at hæren hans besto av fanatiske revolusjonære som kunne føre denne typen krig. Blant annet utvikla de linja med raske forflytninger over land, steinharde ilmarsjer, som gjorde at de gang på gang kom overraskende på fienden.

De angrep om natta slik at motstanderen fikk liten nytte av styrkeoverlegenheten si.

Mot den karakteristiske fylkinga til kongsmennene brukte de utradisjonell oppstilling og forskjellige knep. En overlegen hær som stilte seg opp i fylking og venta på at Sverre skulle angripe i fronten, kunne plutselig oppdage at de hadde Sverres bueskyttere bak seg. Dermed bredte panikken seg, og birkbeinerne kunne forholdsvis lett knuse den store hæren bit for bit. I de tradisjonelle hærene gikk hærføreren og hovedstyrken under merket. Ved ett høve utnyttar Sverre dette til å sende avgårde en liten styrke med merket, og legge seg i bakhold med hovedstyrken. Dette lurte motstanderen til å ta opp forfølgelsen rett inn i bakholdet. Birkebeinerne dreiv også bevegelig krigføring. De trakk seg f.eks. ut av Nidaros i stedet for å ta en stillingskrig om byen som de sikkert ville ha tapt. I stedet kom de tilbake på en uventa måte da de først hadde samla en stor nok styrke.

Sverres birkebeinere var dårlig utrusta og hvordan retta de på dette? For det første førte de kampen på en måte som ga motstanderen minst mulig fordel av teknisk overlegenhet. For det andre kjempa de for å erobre våpen av fienden. Sverres saga inneheldar ei god, lita historie om dette. Foran slaget på Kalvskinnet i 1179 var det en kar som stilte med en trelurk som eneste våpen. Han blei spurt om dette ikke var skrale saker å møte fienden med, og i følge sagaen skal han ha svart, «Dei våpna eg tenkjer å slåst med, dei kjem imot meg or byen, og jarlsmennene ber dei enda.»

Sverre oppdaga birkbeinerne til å slåss blant annet ved å love dem at «den som dreper en lendemann skal sjøl bli lendemann, den som dreper en hirdmann skal sjøl bli hirdmann». Var det en reaksjonær eller en revolusjonær parole i datidas samfunn? Alle veit at tilsvarende paroler med løfter om personlige fordeler ikke hører heime i en revolusjon i våre dager, men det er ikke det som er spørsmålet. På Sverres tid spilte denne parolen en revolusjonær rolle. Den stilte fattigfolk i birkebeinerhæren på lik fot med

aristokratiet i kampen om høye stillinger. Spørsmålet skulle avgjøres med væpna kamp. Dette var noe helt nytt for fattigfolka, det var en mulighet de aldri hadde hatt før, og den fylte dem sikkert med stor entusiasme og stort mot. Denne parolen var vidare en parole som tok sikte på å utrydde det gamle lokale aristokratiet og erstatte det med folk som hadde hele makta si fra kongen. Derfor var parolen retta mot tendensene til lensoppløsning og for en sentralisert føydal stat. Slik var den også svært viktig for å sikre ei progressiv utvikling av samfunnsforholda.

Seinere gjennomførte Sverre i hovedsak denne parolen, nemlig etter slaget på Fimreite. Om lag 2000 av vestlandsadelen falt der. Dette betydde at denne klassen praktisk talt blei likvidert på vestlandet, og kunne erstattes av et kongetro birkebeiner-aristokrati.

4. Skifta klassekarakteren?

Jeg skreiv tidligere at det er overmåte enkelt å slå fast klassekarakteren på birkebeinerhæren fram til seieren i Nidaros i 1179. Grunnen til at det er enkelt er at hæren opp til da nesten utelukkende hadde bestått av fattigfolk. De fleste historikere er enige om at hæren endra klassesammensetning etter slaget på Kalvskinnet. For første gang begynner det å trå fram navngitte personer i noe særlig omfang i omtalen av hæren. Det er en god del velstående bønder fra Trøndelag, og Sverres mål forente seg vel etterhvert med disse gruppenes mål.

Ved flere høve seinere brukte også Sverre hæren til å slå ned bondeopprør osv. Men betyr det at vi må forlate teorien om Sverre som en revolusjonær? Slett ikke. Det var helt lovmessig at Sverre ikke om han ville hadde vært i stand til å føre en rein underklasse-revolusjon til seier. Det var umulig ut fra klasseforholda i datida. Han kunne ikke sprengte de historiske rammene han opererte innafor. Sjøl om birkebeinernes kamp til å begynne med var et underklassefenomen, så hadde de ikke annet valg enn å bli en del av den føydale revolusjonen. Sluttproduktet av kampen deres måtte bli at føydalismen konsoliderte seg, og på ingen måte ei avskaffing av all utbytting.

Dette er ingenting annet enn den tosidige karakteren ved alle samfunnsmessige revolusjoner før den proletariske revolusjonen, de bare ender med å sette inn en ny overklasse i

stedet for den gamle. Slik var det også med den borgerlige revolusjonen. Den store franske revolusjonen knuste føydalismen og brakte menneskeheten et stort steg framover, men den forberedte også lønsslaveriet. Men vi må gjøre ei historisk materialistisk vurdering av kampen i tidligere tider, og ikke stille idealistiske mål på den. Om den føydale revolusjonen var aldri så mangelfull og faktisk fra massenes synspunkt betydde økt utbytting, så kan vi med en viss rett si at uten den føydale revolusjonen hadde det heller ikke blitt noen proletarisk revolusjon.

«Klassene kjemper innbyrdes, noen klasser seirer, andre utslettes. Det er historias gang, det har vært sivilisasjonens historie i årtusener. Å tolke historien ut fra dette synspunktet er historisk materialisme, å sette seg i motstilling til dette synspunktet er historisk idealisme.»

— Mao Tsetung, sitatboka s. 11

Jeg mener at kamerat Dag A. i sin vurdering av Sverre og birkebeinerne gjør seg skyld i historisk idealisme, fordi han i praksis fornekte klassekampen som drivkrafta i borgerkrigene. Han prøver også å fjerne det revolusjonære innholdet i en av de største klassekrigene i Norgeshistoria, og bidrar dermed til den revisjonistiske myten om at det aldri har vært noen revolusjon i Norge. Som historiske materialister må vi avvise ei slik linje.

Hallvard G.

KLASSEANALYSE

Georg Vaagen:

BØNDENE, ARBEIDER- KLASSEN OG REVOLUSJON

I denne artikkelen syner Georg Vaagen korleis klasse-tilhøva på landsbygda har utvikla seg frå 1945 til i dag. Han viser at bruksstrukturen er fullstendig endra gjennom desse åra, og at dette har gått hardt utover vilkåra for småbøndene.

Artikkelen svarar til eit føredrag Vaagen heldt i Det norske studentersamfunn i september, på 4-årsdagen for folkets Nei til EEC.

Etter frigjøringa av landet vårt, sommeren 1954, stod sosialdemokratene og de borgerlige partier fram med *Fellesprogrammet*.

I Fellesprogrammet ga de høytidelig løfte om at målet for norsk jordbrukspolitikkk var

inntektsmessig jamstelling mellom bøndene og industriarbeiderne. Den store inntektskløfta mellom lønningene i industrien og i jordbruket skulle jevnt og sikkert elimineres, bøndene skulle komme opp på industri-

arbeidernes nivå. Et sterkt utviklet jordbruk skulle sikre landets egen forsyning av matvarer.

Krig mot 150.000 småbrukere

Slik hørte vi løftene fra regjeringen og fra talarstolen i Stortinget.

Men løftene i Fellesprogrammet viste seg snart ikke å være verdt det papiet de var skrevet på.

Jamstillingspolitikken ble aldri satt ut i livet. Det virket også som ingen tok jamstillingspolitikken på alvor. For bak alle løfter om en ny holdning til jordbruket, ante en konturene av en politikk som bar bud om et interessefelleskap mellom staten, storbøndene og landbruksmonopolene. De 10-årene som fulgte, skulle gi oss rikt høve til å se disse anelser bli til konkret virkelighet.

Undert slagordene strukturrasjonalisering og effektivisering satte den sosialdemokratiske regjeringa i verk en jordbrukspolitikk som i innhold og mål var en regulær krig mot landets 150.000 småbrukere.

Målet for denne politikk var å radere de små bruk ut av det økonomiske kartet, avfolke bygder og utkantstrøk, sikre industrien og næringslivet i byene rikelig med arbeidskraft fra landsbygda, og fullstendig omstrukturere bruksenhetene i det norske jordbruket.

I den tid som fulgte etter frigjøringen i 1945 fikk vi den største folkeflytting i vårt lands historie. Ti tusener av gardsbruk ble lagt ned, hele grender og utkantstrøk ble avfolket. Bygde-Norge fikk et ulivssår.

Stortingsmelting nr. 64 for 1963/64 slo uttrykkelig fast at dette var regjeringens politikk og uttrykte mål.

Ledelsen i Senterpartiet og Landbrukets Sentralforbund støttet denne politikk, om enn ikke i ord, så i handling.

Bøndenes egne, faglige organisasjoner, Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag, fulgte passivt med på ferden.

Samtidig med raseringa av titusener mindre bruk, satte en voldsom sentralisering inn

i jordbrukssamvirke. Verst gikk det utover meierisamvirke — utallige var de små og mellomstore meierier som ble lagt ned, melken skulle fraktes over lange strekninger — effektivitet og stordrift var løsenet. Slakterier, møller og annen jordbruksindustri ble samlet i kjempeenheter — den lokale foredlingsindustri falt bort. Miljøet i bygdene endret seg fullstendig.

Bruksstrukturen fullstendig endret

Men den verste katastrofe ga seg uttrykk i endringen av bruksstrukturen. Den første, fullstendige jordbrukstelling som ble foretatt i 1959, viste at det i Norge i 1959 var 198.315 bruk på over 5 dekar dyrket jord. Av dette totale antall bruk, var 135.800 bruk — eller nær 70%, bruk i størrelsen 5 til 50 dekar. 42.000 bruk — eller 21% — var bruk på størrelsen 50 til 100 dekar. Med andre ord — 90 % av alle bruk i drift i Norge i 1959 var bruk på under 100 dekar dyrket jord.

En kunne i sannhet si at norsk jordbruk var småbøndenes — småproduksjonens rike. Vi må tale i fortid når vi bruker uttrykket «småproduksjonens» rike. Den siste brukstellinga — utvalgstellinga i 1975 — viser oss at i tida fra 1959 til 1975 er det lagt ned 78.100 bruk i størrelsen 5 til 50 dekar. I samme tidsrum er 8.000 bruk i størrelsen 50 til 100 dekar lagt ned. I alt 86.100 bruk i størrelsen under 100 dekar er lagt ned de siste 16 åra!

De nedlagte bruk representerer et areal omkring 2 millioner dekar dyrket jord, en jordbrukskapital av dimensjoner.

Og dette har skjedd i Norge, et av verdens mest jordfattige land! Landets grad av sjølforsyning av jordbruksvarer, av matvarer, er så lav at vi ville stå overfor en katastrofe i tilfelle lenger tids avsperring eller krig.

Brutte løfter til bøndene — ansvarsløse overfor hele folket, det er den betegnelsen som passer best på sosialdemokratenes jordbrukspolitikk etter krigens.

De store bruka øker i antall

Jeg har nevnt de små bruks skjebne. Men hva med de større brukene — Senterpartiets sosiale basis?

Mens de små bruk er redusert med over 50% i antall, har antallet bruk av størrelse over 100 dekar øket uavbrutt i antall. Bruk av størrelsen 100 til 200 dekar er økt med 25% og bruk over 200 dekar dyrket jord er økt med 33% siden 1959.

Mens det i Norge i 1959 var 5300 bruk med over 200 dekar dyrket jord, var antallet i 1975 kommet opp i 7000 slike bruk.

Den sterke øking i antallet store bruk skjer vesentlig ved leie eller kjøp av mindre, nedlagte bruk.

For ordens skyld, skal jeg her gjengi bruksstatistikken slik utvalgstillingen for 1975 viser:

Bruksstruktur

Bruk i størrelsen	5 til 20 dekar
Bruk i størrelsen	20 til 50 dekar
Bruk i størrelsen	50 til 100 dekar
Bruk i størrelsen	100 til 200 dekar
Bruk i størrelsen	200 og større.

Dyrket jord i drift-dekar

19.351	0.2 millioner
38.433	1.3 millioner
34.050	2.4 millioner
18.806	2.6 millioner
6.976	2.2 millioner
117.616	8.7 millioner

Bruksstrukturen er polarisert — de små bruk legges ned, de store og de største brukene øker i antall og jordbrukspolitisk betydning. Særlig interessant er det å merke seg at de helt store brukene — bruk på mer enn 500 dekar dyrket jord har økt fra 415 i 1959 til 589 i 1975.

I Norge var det i 1959 43 bruk — eller jordegods — med over 1.000 dekar dyrket jord. I 1969 var antallet jordegods økt til 57. Utvalgstillingen for 1975 inneholder ingen egne oppgaver over jordegodsene.

Med den fart som polariseringen har hatt de siste årene, er det rimelig å regne med at vi i dag har omlag 70 jordegods i Norge.

Og her skal vi merke oss at de fleste bruk i Norge har utmark og skog til bruket. For de store brukene på Østlandet og i Trøndelag dreier det seg ofte om tusener dekar skog til det enkelte bruk. For jordegodsene er det spørsmål om hundretusener av dekar skog i tillegg til de veldige jordarealene.

I et program i Fjernsynet, ble det uttalt at den siste godseier var på vei ut av norsk jordbruk.

Det er på ingen måte tilfelle. Godseiernes antall og makt øker. Såvel herr godseier Løvenskiold som generalsekretær Håkon Lie kan glede seg.

De har fått deres ønsker oppfylt!

Utbyttere og utbytta på landsbygda

Driftsundersøkelsene i jordbruket bekrefter at det er de store, sentralt beliggende brukene som har høstet alle fordeler av statens jordbrukspolitikk — av jordbruksoppgjørene. Staten, med støtte av storbøndene og bondearistokratiet i landbruksmonopolene, har styrket storbøndenes stilling på bekostning av de små og mellomstore bønder.

Såvel de driftsundersøkelser som er foretatt av Landbruksøkonomisk Institutt som statistikken over inntektsforholdene i jordbruket på grunnlag av skatteligningen, viser en himmelvid forskjell i inntektene fra de mindre brukene til storbrukene.

For bare å nevne et eksempel — i 1973 var timefortjenesten på de små bruk kr. 8.34 mens den på de store bruk var kr. 19.50 i gjennomsnitt.

I industrien var gjennomsnitts timefor- tjeneste på samme tid kr. 18.51.

Utviklingen av bruksstrukturen og inn- tektsforskjellen i jordbruket, viser oss at *begrepet bønder* ikke er et enstydig begrep. Det finnes rike bønder — og det finnes fat- tige bønder. I jordbruket finnes det utbyttere og utbyttede!

Landsbygda i Norge — her i konkret jord- brukssammenheng — er et klassesamfunn.

Det er et samfunn av klasser med mot- stridende interesser. Og i et klassesamfunn vil det alltid være klassekamp. Ar- beidarklassen i byene står ikke aleine. Det eksisterer forbundsfeller på landsbygda.

Når det revolusjonære proletariat i byene stiller seg spørsmålet: Hvem er *venn* og hvem er *fiende* i jordbruksbefolkningen, er det nødvendig å foreta en alminnelig analyse av de ulike klassers økonomiske status og deres holdning til proletariatet og revolusjonen.

Og da vil jeg konkret og kort ta for meg klassene på landsbygda, de klasser som har basis i jord- og skogbruk, som eiere eller proletarer — og i den rekkefølge de står i til proletariatet — til kjerneproletariatet i in- dustrien.

Skogsarbeiderne

Skogsarbeiderne er den del av landsbygdas proletariat som historisk sett er nærmest knyttet til arbeiderklassen i byene og til den organiserte arbeiderbevegelse.

Skogsarbeideren selger sin arbeidskraft til de kapitalistiske storbøndene og skogs- eierne. Stort sett er skogsarbeiderne kon- sentrert i østlandsområdet og i Trøndelag. Det karakteristiske for skogsarbeiderne er at de har arbeidet i større enheter, i lag, oftest fra 4 til 8 mann. De er organisert i Norsk Skog og Landarbeiderforbund. Skogs- arbeiderne har en høy organisasjonsprosent og en sterkt utviklet klassebevissthet. De har vist seg å være kampvillige, de store arbeids- konflikter i skogbruket i mellomkrigsårene, bl.a. Randsfjord- og Julussakonfliktene,

hører til de mest ærerike blad i det norske proletariatets historie.

En regner med at det er omlag 7.000 skogsarbeidere i dag. På grunn av utstrakt mekanisering og rasjonalisering og om- legging av skogsdrifta, har antallet skogs- arbeidere gått tilbake de siste ti-årene.

Jordbruksproletariatet

Jordbruksproletariatet — gårdsarbeidere og andre lønnsinntakere i jordbruket, ut- gjør et annet proletarisk lag på landsbygda. Jordbruksarbeiderne har ingen egne produk- sjonsmidler men selger sin arbeidskraft til bøndene.

Jordbruksarbeiderne er i hovedsak kon- sentrert på østlandet, Trøndelag og på Jæren. De arbeider og bor spredt, deres ar- beidsplasser er svært isolert fra hverandre. De er vanskeligere å organisere enn skogs- arbeiderne og arbeiderne i industrien.

Historisk sett har jordbruksarbeiderne hørt til de mest utbyttede og underkuete proletarer i samfunnet. Deres levevilkår og deres sosiale anseelse har helt til de siste ti- årene vært ytterst lave.

Jordbruksproletariatet går tilbake i antall de utgjør nå omtrent 8.000 mot omlag 18.000 for 15 år siden. Denne tilbakegang i antall skyldes gjennomført mekanisering, automatisering og rasjonalisering av driften på de store brukene. Hertil kommer om- legging av driften fra allsidig gardsdrift til spesialisert drift, til korndyrking på de største brukene.

Skogsarbeiderne og jordbruksproletarene er industriarbeidernes venner og forbunds- feller i kampen for sosialismen, for den proletariske revolusjon.

Halvproletariatet

Halvproletariatet er småbønder som ved siden av å drive sitt småbruk, tar en del av sin årsinntekt ved arbeid i andre næringer som fiske, skogbruk, bygg og anlegg, in- dustri og annen virksomhet.

Det særegne ved halvproletariatet er at det utgjøres av bønder som ikke klarer å leve utelukkende av den inntekt gardsdrifta gir, men er nødt til å ta annet arbeid ved siden av. I norsk språkbruk er halvproletaren betegnet som kombinasjonsbruker, han kombinerer gardsdriften med arbeid i annen virksomhet.

Tidligere fisket den helt overveiende kombinasjonsform, i Nord-Norge og på Vestlandet. Nå er dette fullstendig endret. Mer enn halvparten av halvproletarene arbeider i industrien, bygg og anlegg, transport m.v.

De er i høy grad blitt knyttet til kjerneproletariatet med de sosiale og politiske virkninger det får.

Halvproletariatet har hatt en sterk økning i antall. Det utgjør nå omlag 70.000 og er en betydelig sosial og politisk kraft på landsbygda. Halvproletariatet har felles interesser med arbeiderklassen og må betraktes som en viktig alliert og venn av arbeiderklassen.

Småbøndene

Småbøndene er de bønder som driver mindre gardsbruk og som lever av gardsdrifta eller i hovedsak av den. De driver garden uten leie av arbeidskraft. Melk- og kjøttproduksjon er det viktigste på småbruket.

Legger en bare areal dyrket jord til grunn, vil jeg sette grensen oppover for et småbruk til omlag 60 dekar. Jeg er klar over at det vil være ulike oppfatninger av dette spørsmålet, avhengig av naturforhold, beliggenhet og bruksstruktur i distriktet.

Men en avgrensning må en foreta og personlig finner jeg det riktig å sette en øverste grense på omlag 60 dekar. Det er en brukstype som er meget alminnelig på vestlandet, i Nord-Norge og i fjellbygdene. Gjennomsnittsstørrelsen for alle bruk over 20 dekar er nå 75 dekar.

Ved klassifiseringen av den enkelte småbonde må vi også ta med i betraktning driftsform og produksjon, innsats av kapital og arbeidskraft. Men her i kveld kan jeg bare

holde meg til en alminnelig definisjon på grunnlag av jordareal.

Sett fra proletariatets side, er småbøndene så absolutt de viktigste av bøndene. Småbonden utbytter ikke fremmed arbeidskraft, men han blir sjøl utbyttet på mange vis.

Småbonden er sterkt forgjeldet. Gjeldsprosenten er høyere i dag enn den var i kriseårene før krigen. Bankene driver en hard rentepolitikk — gjeldsrenter på driftskreditt og på hypotekerlån representerer en sterk belastning på småbrukernes økonomi. Staten og kommunen presser småbonden for skatter og avgifter, inflasjonen forsterker i høy grad dette press.

Produsentprisene fastsettes dels ensidig av staten, dels gjennom jordbruksavtalene. Statens prispolitikk har rammet småbøndene og er i ferd med å ruinere dem fullstendig. Det er aldri fastsatt differensierte priser etter kvantum, storbøndene — bondearistokratiet og staten har sett bort fra småbøndenes interesser — de store brukene basert på mekanisert stordrift har håvet inn de fordelene det har vært mulig å ta.

Samtidig har prisene på importerte maskiner og redskaper, drivstoffer og andre driftsmidler, steget meget raskere. Også dette rammer småbøndene hardest da de har lavest inntjeningssevne og en relativt stor kapitalinvestering på det enkelte bruk.

Småbrukerne tar ikke ut grunnrente

Spørsmålet om grunnrente har ofte vært framme i den politiske debatt. Fra enkelte hold blir det hevdet at også småbrukerne tar ut grunnrente og akkumulerer kapital.

Men dette holder bare ikke. Det er ingen eller få småbrukere som tar ut grunnrente og da heller ikke differensialrente som representerer en ekstraprofit utover grunnrenta.

Noen få ord til avklaring av begrepet grunnrente. I politisk økonomi defineres grunnrenta som den delen som blir igjen av *merverdien* etter at en har trukket fra en

gjennomsnittsprøft av den investerte kapital. Grunnrenta kan skjematisk skrives slik:

Fra bruttoproduksjonsinntekt trekker vi først råvarenes kostende, utgifter til driftsmidler, avskrivninger og beregnet lønn til brukeren og hans familie. Deretter beregnes en rente — en gjennomsnittsprøft av den kapital som er investert — og det som da måtte være igjen, blir grunnrente, eventuelt differensialrente.

I 1974 var gjennomsnittlig skattbar årsinntekt på bruk under 50 dekar, omlag kr. 24.000,-. Timelønnen i samme tid varierte mellom kr. 5,- til kr. 10,- på de mindre bruk. Å tale om grunnrente i denne forbindelse er en meningsløshet. Det store flertall av brukene har en negativ forrentning.

Satt utafor i bestemmende organer

Til tross for at norsk jordbruk for den helt overveiende del har bestått av små bruk, er småbøndene gjennom alle år holdt utenfor de bestemmende posisjoner i stat og fylkesadministrasjon og i landbruksmonopolene. Storbøndene — og i en viss utstrekning mellombøndene — har rådd grunnen alene. Det er med rette hevdet fra småbøndene at de er behandlet som jordbrukets stebarn.

Et typisk uttrykk for denne behandling av småbøndene og deres ærlige interesseområde, var nedleggingen av Statens Småbrukslærerskole i Asker.

Trass i sterke protester fra småbøndene vedtok den sosialdemokratiske regjering og Stortinget i midten av 1950-årene å legge ned småbrukerskolen og istedet drive denne undervisning i en egen avdeling ved Landbruks-høyskolen på Ås.

De rasende småbønder betegnet denne handling fra statens side som et bevisst tiltak for å redusere småbrukernes faglige og politiske innflytelse.

Det var på denne tid at arbeiderpartiets formann, statsminister Gerhardsen og andre koryfeer i Arbeiderpartiet, ivret for å slå

sammen Norsk Bonde og Småbrukarlag med Norges Bondelag.

Storbøndene ville det så gjerne, men småbøndene avviste bestemt planene.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag hadde god tilslutning fra småbøndene i de første årene etter krigen. Men organisasjonen var ledet av partitro sosialdemokrater som først og fremst var lydige tjenerer for sitt parti.

Medlemmenes interesser kom langt i bakgrunnen.

Norsk Bonde og Småbrukarlag ble knust i konfrontasjonen med Bondelaget under melkestreiken i 1955.

Misnøyen med melkeprisene hadde utviklet en militant kampånd blant bøndene, massene ville ha aksjon.

Streiken brøt ut — bøndene nektet å levere melk til meieriene. Det var Bondelaget som ledet streiken. Sosialdemokratene i Norsk Bonde og Småbrukarlags ledelse gikk mot streiken — landet hadde jo en «arbeiderregjering».

Streiken ble en seier for Bondelaget. Og småbøndene forlot Norsk Bonde og Småbrukarlag i flokk og følge. Siden den tid har organisasjonen bare vært en skygge — den offentliggjør ikke medlemstall — av gode grunner. Men organisasjonen får 200.000 kr. i statsstøtte slik at den kan holde det gående.

Den årelange, giftige agitasjonen fra høyrefløyen i Arbeiderpartiet mot bøndene generelt, bidro nok også til denne organisasjonsflukt.

Forbundsfeller for den sosialistiske revolusjonen

Når vi tar hensyn til de omlag 70.000 halvproletarer, vil jeg *anslå* småbøndenes antall til omlag 20.000.

Småbondens kår er hardt arbeide, lang arbeidsdag, lite ordnet fritid og ferie, en inntekt som ligger betydelig under den inntekt en industriarbeider har.

Kommunistene vil aktivt og helhjertet støtte småbøndene og de mellomstore bøndenes kamp for bedre økonomiske og

sosiale kår. Som det eneste politiske partiet i landet, støttet AKP(m-l) fullt opp om Hitra-bøndenes skattestreik — det var en rettferdig og berettiget militant aksjon fra småbøndenes side. Borgerskapet og dets løpegutter ble slått med redsel for denne allianse — den innebar noe nytt og farlig i det politiske billede på landsbygda.

Småbøndene kan og må vinnes som forbundsfeller for det revolusjonære proletariat i kampen mot kapitalismen og for den sosialistiske revolusjon.

Spørsmålet om et forbund mellom arbeiderklassen og bøndene er et grunnleggende strategisk problem for revolusjonen.

Et forbund mellom arbeiderklassen og bøndene og under arbeiderklassens ideologiske og politiske ledelse, vil være en avgjørende garanti for revolusjonens seier og for oppbyggingen av en sosialistisk landsbygd i Norge.

Den sosialistiske revolusjon vil bety et historisk vendepunkt i løsningen av jordbrukets problemer.

Småbøndene, halvproletarene og deler av lag av de mellomstore bøndene, vil objektivt være interessert i revolusjonens seier.

På grunnlag av absolutt frihet og frivillig tilslutning fra bøndenes side, vil nye sosialistiske kollektive eiendoms- og produksjonsforhold avløse den individuelle bondeøkonomi.

Det sosialistiske jordbrukssystemet vil åpne veien for en hurtig utvikling av produktivkreftene, ta i bruk all dyrket jord, sikre bøndene økonomisk, gi dem et rikere sosialt og kulturelt liv.

Sosialismen vil en gang for alle gjøre slutt på gjelds- og renteåket, den forbandelse som har kvilt over norsk jordbruk i mer enn hundre år. Jordbruket er en av de 2 hovedpillarer i den nasjonale økonomi. Det forsyner befolkningen med matvarer og letindustrien med råstoffer. Et velutviklet jordbruk med en stor og allsidig produksjon er folkets beste sikkerhet under alle forhold.

Også etter at den sosialistiske revolu-

sjonen har seiret, vil spørsmålet om utviklinga på landsbygda stå i sentrum.

Bøndene vil være en pålitelig forbundsfelle for arbeiderklassen og en veldig kraft i den sosialistiske oppbyggingen. Under arbeiderklassens ledelse vil utviklingen av det sosialistiske jordbruket gå framover med stor kraft.

Mellombøndene

De mellomstore bønder er økonomisk bedre stillet enn småbøndene og de har også muligheter til å akkumulere kapital i svært gode driftsår. I en viss utstrekning, særlig i onnene, leier de fremmed arbeidskraft. På grunn av store investeringer til maskinell drift og automatisering, har de en høyere gjeldsprosent enn de små bruk har. De sliter hardt og mange av mellombøndene har vansker med å holde gardsdriften gående.

Men som klasse betraktet ser de ikke perspektivene om nedlegging og proletarisering som en umiddelbar fare. De utbyttes av staten og kapitalen, men politisk heller de til borgerskapet.

I striden mellom proletariatet og borgerskapet vil mellombøndene vakle. I den første fasen av den sosialistiske revolusjon må proletariatet arbeide for å nøytralisere mellombøndene — hindre at de blir en støtte for reaksjonen. Proletariatet må søke å vinne mellombøndenes støtte og tillit ved å støtte dem i deres dagskamp — i deres streven etter bedre materielle og sosiale kår.

Mellombøndene var en stor kraft i kampen mot EEC — de var også mange steder en drivende kraft i støtten til de bønder som gikk til skattestreik mot staten.

En kan anslå mellombøndenes antall til mellom 18.000 — 20.000.

Storbøndene

Storbøndene er kapitalistiske næringsdrivende på landsbygda. De vil ofte også være store skogseiere. En finner storbøndene vesentlig på østlandet og i Trøndelag. De

driver mest spesialisert korndrift og leier arbeidskraft hele året. Storbøndene har stor egenkapital og relativt lav gjeldsprosent.

Driftsundersøkelsene i jordbruket viser at storbøndene har styrket sin økonomiske stilling ved jordbruksoppkjøret. De tar inn absolutt grunnrente — de akkumulerer årevisst kapital. Storbøndene har ledelsen og den avgjørende innflytelsen i Norges Bondelag og i landbruksmonopolene, de er nær knyttet til det monopolistiske borgerskap i byene.

Storbøndenes antall øker, de utgjør i dag 7.000 når en alene bygger på bruksstørrelsen. De 7.000 storbønder eier og driver 2,2 millioner dekar jord — nøyaktig 1/4 del av all den dyrkede jorda som er i drift i landet! Og det er vel å merke den beste og mest sentralt beliggende jorda.

Storbøndene er fiender av proletariatet og den sosialistiske revolusjon.

Kommunistene må rette oppmerksomheten mot storbøndene og bekjempe dem — ideologisk og politisk og søke å isolere dem fra mellombøndene og andre lag på landsbygda.

Godseierne

Godseierne har store jordarealer, de eier veldige skoger som de tildels har ranet til seg i tidligere tider. De driver industri i tilknytning til jord- og skogbruket, de er økonomisk og sosialt integrert i monopolborgerskapet.

Godseierne er store kjøpere av arbeidskraft, i enkelte tilfeller holder de også leilendinger, som en levning fra feudaltida.

Godseierne er innbitte fiender av proletariatet og folket, de utgjør et støttepunkt for kontrarevolusjon på landsbygda.

Sjøl om de i antall bare utgjør 60 til 70 —

representerer de allikevel en betydelig kontrarevolusjonær kraft.

Det seierrike revolusjonære proletariatet må øyeblikkelig og uten unntak ekspropriere godseierne, ta fra dem all jord, skog og eiendommer — uten et øre i erstatning.

Godseiernes tidligere skoger må organiseres som statsalmenninger og jorda arronderes til småbøndene eller drives som kooperative bruk. Den sosialistiske revolusjon setter et definitivt punktum for godseierens velde i vårt land.

Kamerater og studenter!

Vi kan slå fast at arbeiderklassen har venner og forbundsfeller på landsbygda. Under de revolusjonære kamper som vil komme, vil småbøndene og proletarene på landsbygda kjempe side om side med det revolusjonære proletariatet.

Vi går bestemt mot påstanden om at «alle bønder er reaksjonære».

En slik påstand har intet med virkeligheten å gjøre, den tjener utelukkende reaksjonens interesser.

Vi skjelner mellom venn og fiende, på landsbygda som i byene. Vi skal vite å verdsette våre venner! Vi skal kjempe mot klassefienden.

Det er i dag 4 år siden seiren over EF. Det er en historisk dag, vi vil aldri gløkke den 25. september!

Og vi skal huske — og aldri gløkke — at på landsbygda var fiskerne, småbrukerne og halvproletarene og andre proletariske lag som var den avgjørende krafta i slaget mot EEC.

Og vi skal kalle på dem igjen. Under arbeiderklassens ledelse — under det revolusjonære proletariatets parti — skal vi samle oss og gå fram mot den endelige seier for folket i vårt land — den proletariske revolusjonens seier i Norge!

Georg Vaagen

STREK I MARGEN

UNDERVASSBÅTAR I «FREDENS HAV»

Landsmøte i Sambandet Norge-Sovjetunionen

Sambandet Norge-Sovjetunionen har hatt det 12. landsmøtet sitt, melder Sovjet-Nytt for 13. november. Her er det fleire ting å merka seg.

Landsmøtet vedtok ei fråsegn der det lovpriste det gode tilhøvet mellom Sovjet og Noreg. I fråsegna heiter det:

«Sambandet Norge-Sovjetunionen som har til formål å styrke vennskapet og forståelsen mellom Norge og Sovjet-Unionen, hilser denne utvikling med glede.

Den gode atmosfære som de nylig førte forhandlinger om Norges utvidelse av fiskerigrensen til 200 mil ble ført i, beviser at det er mulig å komme fram til et godt resultat når begge parter er innstilt på det.

Disse forhandlingene ble ført i en ånd som høver seg for to vennligsinnede naboland og lover godt for de forhandlinger som nødvendigvis må komme i forbindelse med delingslinjen i Barentshavet og for beskyttelse og bevaring av de ressurser som finnes der. Forholdene i Barentshavet er av vital betydning for våre to land, og vi ønsker at Barentshavet fortsatt skal være et fredens hav, og en bekreftelse på det gode naboskapet mellom Norge og Sovjet-Unionen som alltid har bestått.»

Som ein ser, Sambandet har til oppgåve å fremja Sovjets sak i Noreg. Landsmøtet har openbert halde seg unna spørsmålet om Svalbard, for å løgna ikkje skulle bli alt for tjukk.

Formannen i Sambandet er *Harry Evjen*, kjend figur frå toppleiinga i Jern- og Metall i

Oslo. Som ordførar i rådet tok *Tor Halvorsen* over etter *Odd Højdahl*.

Desse to har ein ting saman. Dei har båd vore påtenkte til formannsstillinga i LO. Højdahl har vore nestformann i lang tid. Han er på retur og får kvilestilling i staten no. Tor Halvorsen skal veljast til ny formann i LO på kongressen neste år.

Som viseordførar i rådet valde dei *Otto Bastiansen*, rektor på Universitetet i Oslo. Han var den «radikale» kandidaten ved det rektorvalet han vann.

Alle desse folka soknar til Arbeidarpartiet. I Portugal kallar dei sosialdemokratar i høge stillingar som stør sosialimperialismen varmare enn ein kan venta seg av folk frå eit parti som er knytta til den andre supermakta, USA, for *submarinos*, undervassbåtar.

Vala i Sambandet stadfester det vi skreiv i Røde Fane 4/76 i oppslaget «Sovjet truer Norge»: Det finst leiande folk i DNA/LO-toppen som sympatiserer med Sovjet. Undervassbåtane i den sosialdemokratiske flåten finst m.a.o. også her.

Desse fire har gått i overflatestilling. Det er fleire under havflata. Vala på Sambands-landsmøtet fortel at agentura for sosialimperialismen i Noreg arbeidar målmedvetne for å vinne over så store delar av arbeidararistokratiet som råd er, og dei har framgang med dette, også på topplanet.

O.T.

NYE BØKER

Enver Hoxha

Albanias kommunistar i kamp mot Khrusjtsjov-revisjonismen

*Talar, brev og telegram frå
Enver Hoxha, Verk, band 19*

**Endå om me lyt gå utan mat,
bryt me albanarar ikkje prinsipp,
me svik ikkje marxismen-leninismen.**

*Diskusjonsinnlegg på møtet i politbyrået i sentral-
komiteen i APA*.*

31. oktober 1960

Plenum i sentralkomiteen vår la på oss å førebu utkastet til talen me skal halda på Moskva-møtet. Utkastet har vorte førebudd og delt ut til dykk så de kan granska og drøfta det. Som de ser er det sagt ein heil del der om sovjetleiinga. Etter vårt syn er det rett, for sovjetleiarane har gått vekk frå marxismen-leninismen og falle i opportunisme og revisjonisme.

Me trur at ved Moskva-møtet i november vert det kanskje ingen fleire talar som vår. Så langt me veit vert ikkje talen til dei kinesiske kameratane sukkra heller, den opportunistiske lina til sovjetleiinga vert lagt i dagen der. Dei kinesiske kameratane vil ta grundig for seg dei

* På dette møtet vart talen godkjend som sentralkomiteen i APA skulle halda på Moskva-møtet av kommunistpartia og arbeidarpattia i november 1960. Denne talen vart og lagd fram for det 20. plenums-møtet i sentralkomiteen i APA (1. november 1960) som godkjende han samrøystes. Plenums-møtet peika like eins ut sendelaget med kamerat Enver Hoxha i brodden, saman med kameratane Mehmet Shehu, Hysni Kapo og Ramiz Alia, til å vera med på førehavingane i november-møtet.

teoretiske spørsmåla der sovjetleiinga med Khrusjtsjov i brodden har skulda dei utan grunn. Det vert ingen akademisk tale, men tek med handfaste fakta som vil syna kor alvorlege mistak sovjetleiarane gjer.

Talen vår kjem heller ikkje berre til å ta for seg tørre fakta, men desse fakta er knytte til teoretiske problem og slutningar. Våre fakta syner at sovjetleiarane har brote prinsippa i marxismen-leninismen og avgjerder me er saman om. Men me drøftar ikkje desse problema etter oppbyggnaden i utkastet til fråsegn som nemnda har førebudd til Moskva-møtet.

Kvifor meiner me me bør gjera slikt? Me ser på det at tidlegare, då J.V. Stalin levde, forsvarte kommunistpartiet i Sovjetunionen alltid partiet vårt, men det er ikkje slik i dag. Det sovjetleiarane no gjer mot partiet vårt må me sjå som negativt. Dei som leier Sovjetunionen i dag står i mot oss fordi me kritiserer dei beint fram og hardt. Likevel godtek dei ikkje kritikken vår, dei er kaute og hovudsaka er at dei har gått bort frå marxismen-leninismen. Om dette må me i det heile ikkje tru noko anna. Dette er ei heil line hjå Khrusjtsjov og kompani, difor vil åtferda deira mot oss ikkje verta rett.

I alt me har gjort har sovjetleiarane sett kvar motseiingane mellom oss og dei ligg. Ei av desse er den motsette innstillinga dei og me tek til moderne revisjonisme, særskilt den jugoslaviske utgåva. I mange andre prinsipp saker i utanrikspolitikken har me stått i mot dei. Dei har skjøna at me heller ikkje er samde i den haldninga dei har til Stalin. Men dei største politiske og ideologiske motseiingane med dei har særskilt vore på spørsmålet om haldninga til revisjonismen. Etter Bucuresti-møtet sette sovjetleiinga i gang vanærande fiendslege åtak mot oss. Dei har endå til gått lengre, så langt som å seia til den kinesiske talsmannen at «me skal gjera med Albania som med Jugoslavia».

Såleis er det viktig for partiet vårt no og i framtida at me står på ei marxist-leninistisk haldning. Difor må me vera medvitne om den viljefaste politikken me fylgjer og vanskane me kjem til å møta på vegen. I desse leiene må me reisa alle kreftene våre, ordna stridane våre og motstanden, for dette kjem ikkje til å gå stilt for seg.

Me har vore og held fram å vera omringa. No lagar dei til ein vanskeleg situasjon for oss, endå til andsynes dei folkedemokratiske landa og med Sovjetunionen. Ei slik stode vil versna stadig, for at dei skal få isolert landet vårt heilt politisk og økonomisk. Denne stoda som no lagar seg til, kjem ikkje imperialistane til å oversjå. Saman med revisjonistane vil dei freista å gå laus på dei velvilje-banda som knyter oss til Kina, for me står saman med dei når det gjeld synspunkt, og med ei rad andre land, både i Asia og Latin-Amerika. Imperialistane og revisjonistane vil gjera store førebuingar til å gå til åtak på oss, men me skal slåst så dei ikkje kan vinna over oss til siste slutt. Me skal fylgjestrengt verja marxismen-leninismen, heimlandet og sosialismen.

Sentralkomiteen, politbyrået og heile partiet vårt har hatt eit ord med i laget frå førebels-opplysningane som vart drøfta til det som gjekk føre seg på Bucuresti-møtet. Me skal stå fast på den marxist-leninistiske lina og skal ikkje gje etter i det heile på prinsippa. Lat oss ikkje vera redde for å kritisera den som rengjer desse prinsippa, slik leiinga i Sovjetunionen og leiingane i sume andre parti gjer no. Lina vår vil vinna, avdi ho er rett, marxismen-leninismen vil sigra.

Den rettvise og prinsippfaste striden partiet vårt fører mot revisjonismen har synt og syner at lina er rett. Det har gått fleire år, store brigde er gjorde, og det har vorte skapt situasjonar som endå til batar revisjonismen, men alt har stadfesta at lina vår er rett. Me dreg oss ikkje attende frå denne rette stemneleia. Den personlege ilska og hemnen frå Khrusjtsjov og andre leiarar som fylgjer han skræmer oss ikkje. Me skal forsvara dei marxist-leninistiske prinsippa, og me er overtydde om at dei er på galen veg. Khrusjtsjov og fylgjesveinane hans har eit stort ansvar for lægeret vårt og marxismen-leninismen. Med standpunktet sitt har dei laga kløyving i rekkjene her i lægeret. Og no trur dei at dette kan glattast over ved å senda ut ei fråsegn frå Moskva-møtet med nokre fåe allmenne utsegner som korkje er fugl eller fisk.

Av alle ting me kan sjå er det klårt at sovjetleiinga ikkje går framover, men står fast på sine eigne meiningar. Det kan finnast nokre setningar mot imperialismen i fråsegna, men det er verkeleg så at i grunnen skifter ikkje sovjetleiinga haldning. Nei, dei har teke eit stort steg attende mellom møtet med dei kinesiske kameratane i september og møtet i redaksjonsnemnda for utkastet til fråsegna frå Moskva-møtet. Der seier dei at dei fulla ikkje har gjort mistak. Dette er ikkje eit marxist-leninistisk standpunkt. Difor vil talen vår i november i Moskva møta sterk motstand frå sovjetleiinga. Me må ha dette i tankane.

Sjølvsagt vert det leiingar i andre parti som kjem til å stø leiinga i Kommunistpartiet i Sovjetunionen, og dei vert ikkje fåe. Det vert og sume som kjem til å sitja på gjerdet.

Sume parti lever vidare med myten om sovjetleiinga som ikkje kan ta feil. Dei står på det steget der me og var før. Medan Stalin levde var me heilt ut overtydde åndeleg og moralsk om at vegen Kommunistpartiet i Sovjetunionen gjekk var rett. Difor stødde me det heilt og fullt. Men tida vil få fram styggedomen åt dei som no er sovjetleiarar, desse revisjonistane av i dag. Fram til no har me forsvart prinsippa, men utan å kasta stein på sovjetleiinga. I dag har likevel tida kome til å setja fingeren på den vonde staden. Problemet er at me må rydja det vonde fullstendig ut. Og dette vert inga lett oppgåve, striden kjem til å vara lenge.

Mot revisjonismen må ein stri frå ein teoretisk synsstad, elles vert han eit rotnande sår. I dei seinare åra har dei jugoslaviske revisjonistane styrkt stillinga si. Dei har hatt hjelp av den milde medferda og freds-

politikken sovjetleiarane har fylgt andsynes dei, med Khrusjtsjov i brodden. Difor vert dei endå fårlegare om me ikkje slæst mot dei. Like eins må me føra viljefast strid mot sovjetleiarane, sidan me er overtydde om at dei er inne på ein revisjonistisk veg. Berre gjennom prinsippfast og fylgjestreng strid vert verkeleg einskap nådd, og ikkje med frasar som løyner sanninga. Om utkastet til fråsegn frå Moskva-møtet skal tala om samhald når det ikkje finst noko samhald, vil det seia å narra partia og folka.

Stoda kjem til å verta verre for sovjetleiarane, det går utfor med dei i full fart. I innan- og utanrikspolitikken vil mistaka djupna, og dette vil dei freista dekkja til. Tito har kome fram ope som ein demagog og imperialismesagent. Han nyttar demagogien heile tida, medan Khrusjtsjov og andre har byrja nærma seg han, så mykje at dei arbeider med talane hans på partiskulen. Me skjønar kor vanskeleg det er å avsløra den sovjetleinga som no er, som har slik mektig økonomisk og propaganda-kraft for handa. Men me kjem ikkje til å forsona oss med det, og me skal vinna fordi me har rett. N.S.Khrusjtsjov er kraftig utskjemt, men han kan vinna seg gjetord med å gjera ei eller anna eventyrrar-fakte, til dømes slik som å truga amerikanarane som vil blanda seg inn i Cuba og krevja at dei skal dra seg attende. Med slike tiltak vert striden mot Khrusjtsjov i internasjonal skala vanskelegare, for han deler ut ein sukkerklump, og sår tjue gifter i kommunismen.

Me lest ikkje som me kjem til å brigda maktballansen, men me vil ha eit ord med i laget, og kven som vil kan høyra etter og døma nøkternt om det. Det vil og finnast dei som kallar det prinsippfaste standpunktet vårt for «galneskap». Det får så vera. Dei som meiner det i dag vil skifta meining i morgon, for dei kjem til å sjå kor rett eit standpunkt partiet vårt har. Tida vil visa dette. Desse tinga må me og ha i tankane.

I ord og gjerning må me lata alle dei andre partia skjøna at Arbeidspartiet i Albania vil ha einskap, men einskap berre om han er tufta på marxismen-leninismen, og ikkje på noko anna grunnlag. Me må verja marxismen-leninismen og sjølvstendet til partiet utan vingling. Partiet er og usamd i synspunktet Kozlov har. Han stilte spørsmålet: «Anten med Sovjetunionen eller med Kina.» Det vil finnast folk som vil gjera slutningar på dette viset, og vil tru at Albania braut med Sovjetunionen og gjekk med Kina. Dette er å rengja prinsippet. Me er i mot alle brot på dei marxist-leninistiske prinsippa, same kven som gjer dei, og me forsvrar kven som helst som vaktar desse prinsippa.

Endå om me lyt gå utan mat, kjem ikkje me albanarar til å bryta prinsippa. Me svik ikkje marxismen-leninismen. Lat dette vera klårt for alle, vener og fiendar.

Partiet vårt har vunne det rette og marxist-leninistiske sjølvstende sitt gjennom uredde strid til forsvar for prinsippa, med revolusjonært arbeid, som no syner at det varer, særleg no når revisjonistiske standpunkt

har kome ope fram i leiinga i Kommunistpartiet i Sovjetunionen. Tida og striden mognar partiet vårt meir og meir, difor skjønar det problema svært mykje betre i dag. Partiet vårt var i stand til å skjøna den fiendslege åtferda ikkje berre i partiet vårt, men i andre parti og. Difor synte partiet vårt sjølvstendet sitt i mange saker, i strid og med den lina Kommunistpartiet i Sovjetunionen følgjer no.

Me lyt få dette klårt fram i dagen. Me seier utan atterhald at all den vondskapen ein kan sjå i det sosialistiske lægeret i dag har sin kjelde i feila den noverande sovjetleiinga gjer. Dette er meininga vår, som dei ikkje kan få oss til å skifta, endå dei kjem til å truga oss med at «Albania er eit innringa land, det treng om økonomisk hjelp», osb. Men lat desse herrane som talar slik vita at Albania og dei albanske kommunistane sel seg korkje for rublar eller kveite eller dollar. Den som vil ha einskap med oss lyt byggja hopehavet berre på tufta av marxismen-leninismen og proletarisk internasjonalisme. Når det gjeld hjelp, må dei som er marxistar og vener av folket vårt gje oss hjelp. Me og lyt svara skyldnaden til sanne vener. Når det gjeld dei falske venene som ikkje held lovnadene sine, kjem dei til å skada seg sjølve for det fyrste, medan æra aukar for partiet vårt.

Prenta fyrste gongen i band 19 etter protokollen frå møtet i politisk utval i sentralkomiteen i APA, i det sentrale partiarkivet.

Utdrag frå boka «Albanias kommunistar i kamp mot Khrusjtsjov-revisjonismen. Juni - desember 1960» av kamerat Enver Hoxha.

Boka er kome ut på Forlaget Oktober og koster 56 kr.

INNHOOLDSLISTE

FOR RØDE FANE 1976

NR. 1 FINLAND I SOSIALIMPERIALISMENS GARN TARIFFOPPGJØRET OG KRISA

FINLANDISERING

Finland i sosialimperialismens garn

1. Finland et offer for sosialimperialismens supermaktspolitikk

2. Finland blir økonomisk avhengig av sosialimperialismen

3. Monopolborgerskapet og revisjonistene holder Sovjets undertrykkelse oppe

Sovjets trusel mot Norden er også behandlet i nr. 3/76 og 4/76

TARIFFOPPGJØRET OG KRISA

Tariffoppgjøret:

Avvis statlig lønnsdiktat

1. Kjemp for høye lønnskrav!

2. Skånland-utvalget — suppe på en spiker

3. Operasjon kombi-oppgjør

4. Revisjonistene har lagt ned kampen før kampen er begynt

Se også «Lærdom fra Tariffoppgjøret» fra nr. 3/76

STYRK FAGBEVEGELSENS KAMPKRAFT

Fra klassekampen til sjøs.

DEN INTERNASJONALE MARXISTLENINISTISKE RØRSLA

Møte mellom norske og tyske marxist-leninister

Fellesuttalelse fra KPD/ML, Tyskland og AKP(m-l), Norge

For eit samla, uavhengig og sosialistisk Tyskland

Tyskland for det tyske folket.

ARBEIDERKLASSENS TEORI

Vilkåret for kapitalisme:

Polarisering lønnsarbeider — kapitalist.

Karl Marx:

Om det grunnleggende vilkåret for kapitalistisk produksjon

Yao Wen-yuan:

«Om det sosiale grunnlaget for anti-parti-klikken til Lin Piao»

INTERNASJONALT

Protester mot Hassans angrep på Sahara!

Støtt F. Polisario. 69

KRITIKK OG KOMMENTAR

Krigsfaren:

Den vest-tyske imperialismen og supermakten 72

Krigsfaren er også behandlet i nr 3 og 4 1976, men den grundigste gjennomgangen finnes i nr. 5 fra 1975

RØDE FANE 1975

Innholdsliste Røde Fane 1975

4. årgang. 80

NR. 2 KLASSEANALYSE

KAMBODSJA — eksempel på revolusjon i den 3. verden

KLASSEANALYSE

Førebu det andre landsmøtet i AKP(m-l):

Diskuter klasseanalysen i partiprogrammet 1

Et bidrag til klasseanalysen (Del 1) 3

1. Riktige grunntrekk i klasseanalysen fra 1973 3

2. Er borgerskapet en klasse? 5

3. Klassene på landsbygda 10

4. Avgrensing av proletariatet 17

Marx, Lenin, Mao om klasseanalysen 28

Karl Marx: Klassene 28

Karl Marx: Står arbeiderklassen overfor «en reaksjonær klasse»? 28

V.I.Lenin: Arbeiderklassens rolle og analyse av klassene 31

V.I.Lenin: Småproduksjon og storindustrikapital 34

V.I.Lenin: Imperialisme er monopolistisk kapitalisme 35

V.I.Lenin: Imperialisme og «gammel» kapitalisme 36

Mao Tsetung: Den grunnleggende motseiinga i kapitalismen. Hovudmotseiinga. 37

Mao Tsetung: Småborgerskap, halvproletariat og proletariat i Kina. 39

Studiespørsmål om klasseanalysen 43

Fortsettelse av klasseanalysen i nr. 3, 4 og 6 fra 1976

REVOLUSJON I DEI UNDERKUA LANDA

Studer den marxist-leninistiske teorien om dei nasjonale revolusjonane i dei underkua landa.

Mao Tsetung: Om nydemokratiet.

Grunnloven i det nye Kambodsja.

Grunnloven i det nye Kambodsja — et resultat av frigjøringskampen.

Borgerlig og sosialistisk revolusjon: Lenin om den russiske revolusjonen.

Borgerlig og sosialistisk revolusjon: Mao om den kinesiske revolusjonen.

Nydemokrati — borgerlig revolusjon i imperialismens epoke.

Kambodsja: Det nasjonale borgerskapets linje for kamp mot USAs nykolonialisme.

Kambodsja: Den proletariske linja for kampen mot USAs nykolonialisme og for folkets frigjøring.

Grunnloven er et verdenshistorisk dokument.

Grunnloven til demokratisk Kampuchea.

NR. 3. HOVUDMOTSEIINGA I NOREG SOVJET TRUER NORGE MED KRIG KLASSEANALYSE

Førebu det andre landsmøtet i AKP(m-l)

Drøft klasseanalysen og synet på hovedmotseiinga i partiprogrammet.

Et bidrag til klasseanalysen (Del 2).

5. Inndeling av proletariatet og utvikling av det i dagens Norge.

6. Arbeideraristokratiet.

6. Hovedmotsigelsen i Norge.

Klasseanalysen startet i nr. 2/76, fortsetter i 4/76 og 6/76

Engels:

Om arbeiderklassen

Fra «Kommunismens prinsipper», 1847.

Lenin: Marx og Engels om arbeideraristokratiet

Frå «Imperialismen og kløyvinga i sosialismen», 1916.

Lenin:

Arbeideraristokratiet og imperialismen.

Frå føreordet til engelske og franske utgåva», av Imperialismen, 1920.

Engels:

Om den grunnleggjande motseiinga i kapitalismen

Frå «Anti-Dühring», 1898.

Studiespørsmål til klasseanalysen.

PARTIET

Tron Øgrim

Styrk AKP(m-l),

Styrk banda til massene

Tale på AKP(m-l)s festmøte i Oslo 1. mai 1976.

Se også nr. 4/76

KRIGSFAREN

Sovjet truer Norge med krig.

Om den sovjetiske militæroppbygginga rundt Norge.

Se også nr. 4/76

STYRK FAGBEVEGELSENS KAMPKRAFT

En lærdom fra tariffoppgjøret:

Bryt med SV og NKP!

Tariffoppgjøret ble tatt opp i nr. 1/76

ARBEIDERKLASSENS TEORI

Studer Lenins bok «Venstre-kommunismen» — en barnesjukdom.

Studieopplegg.

KAMPEN MOT SUPERMAKTENE

Egypt har brutt med sosialimperialismen.

Fra 10. landsmøte i Palestinakomiteen.

NR. 4. SOVJET TRUER NORGE KLASSENE PÅ LANDSBYGDA

Sovjet truer Norge

Den sovjetiske sosialimperialismen en trussel mot Norge.

Norge og de vestlige imperialismaktene.

Sosialimperialismens særtrekk.

Havrett og fiskerispørsmål.

Sovjet og Svalbard.

Sovjets økonomiske framstøt.

Politiske framstøt.

Hvordan vil krig mellom Sovjet og USA virke inn på Norge.

Se også artikkel i nr. 3/76

KLASSEANALYSE

Noen punkter om klassene på landsbygda i Norge.

45

46

51

52

54

55

57

59

60

64

75

77

66

71

72

78

1

2

4

15

20

2

4

7

9

11

12

24

29

21

V.I.Lenin: Foreløpige utkast til teser om jordbruksspørsmålet

Klasseanalysen startet i nr. 2/76. Klassene på landsbygda blir også behandlet i nr. 6/76

KAMPEN MOT SUPERMAKTENE Voksende problemer i den kapitalistiske økonomien i Sovjet

IDRETT OG KLASSEKAMP

Idrettens plass i kampen mellom klassene .
VAR PRESSE

Bort med innvandringsstoppen

FOLKETS HISTORIE

Ættesamfunn eller slavesamfunn — om utviklinga av det norske klassesamfunnet . .

Halvard Gråtopp: Utviklinga av klassene i Norge

ARBEIDERKLASSENS TEORI

12-binds Leninbibliotek fra Forlaget Oktober

NR. 5 — UNGARN 1956

Mao Tsetung 1894 — 1976

FORMANN MAO TSETUNGS VERK VIL LEVE EVIG

Kondolanse fra AKP(m-l) 9. september 1976

Formann Mao vil leve evig i hjertene våre
— Lederartikkel i «Folkets Dagblad», tidsskriftet Røde Fane» og «Frigjøringshærens Dagblad», 15. september 1976.

«Utan kamp er det ikkje framsteg»

Nokre punkt om Mao Tsetungs innsats i striden mellom dei to linjene i den kommunistiske rørsle.
De historiske lærdommene av proletariats diktatur

HETSEN MOT AKP

Landsstyremøte i NTL mot streikerørsla og AKP(m-l)
Lydbåndreferat frå landsstyremøtet i NTL

UNGARN 1956

Enhver Hoxha om kontrarevolusjonen i Ungarn 1956

Om visse saker som har å gjøre med tilhøva mellom landa i det sosialistiske lægret . . .
Kontrarevolusjonen i Ungarn 1956 — tidstavle
Vi vil ikkje på noko vis gje etter i prinsipp-saker

Vi må halde oppe det sterke samholdet vårt, for det er eit livsspørsmål

Om den internasjonale stoda og oppgåvene til partiet

Arbeidarklassen i dei revisjonistiske landa må ta kampen opp

Arbeidarklassen i dei revisjonistiske landa må ta opp kampen for å atterreisa

proletariats diktatur

KAMPEN MOT SUPERMAKTENE

Angola — eit prøvefelt for sosial-imperialismen

NR. 6 FRIGJØRING AV KVINNENE

AKP(M-L) HAR GJENNOMFØRT SITT ANDRE LANDSMØTE

Melding fra SK om AKP(m-l)s 2. landsmøte

FRIGJØRING AV KVINNENE

For full kvinnefrigjøring

1. Hvordan oppsto kvinneundertrykkinga — s. 8, 2. Kvinneundertrykkinga under kapitalismen — s. 12, Kvinnene og revolusjonen — s. 21, 4. Hvorfor trengs det et eget kvinnearbeid? — s. 22, 5. Ta alvorlig på linjespørsmål — s. 22, 6. Noen merknader om revisjonismen og kvinnekampen — s. 33.

Om kvinnespørsmålet. Utdrag fra verka til Marx, Engels, Lenin, Stalin og Mao
Marx/Engels: Manifestet — s. 36, Marx — s. 37, Engels — s. 37, Lenin — s. 43, Stalin — s. 48, Mao — s. 50.

Reis kampen blant arbeiderkvinnene!
Om studieboka fra AKP(m-l)s kvinneutvalg

Gratis daghjem for alle barn.

Noen punkter om daghjemskampen

KLASSEANALYSE

Noen kommentarer om Klasseanalysen på landsbygda
Svar til Pedro

Klasseanalyse på landsbygda i nr. 4/76

STREK I MARGEN

Sprekker SV? «Kontrast» lover åpen kamp
SV og tariffoppgjøret i Nr. 3/76

RØDE FANE

Distribusjon:
Boks 2046
Grunerløkka,
Oslo 5
Postgiro 2 20 84 78

Oktober

Les boka med
AKP(m-l)s nye
prinsippprogram

Opplag: 10000
208 s, kr. 20,—

Tale av
Mao Tsetung fra
1956, offentliggjort
for første gang i år

36s, kr. 5,—

Til salgs
i oktober-bokhandlene og andre bokhandler